

De Zwitserse stad Genève is erg bekend geworden door Johannes Calvijn (1509-1564), de kerkhervormer. Voor Calvijn is Genève geen Jeruzalem en geen verbeterde uitgave van Rome; de stad werd pas in de 17e eeuw het 'protestantse Rome' genoemd.

Vreselijke stad

Calvijn heeft het een vreselijke stad gevonden en er zich nooit thuis gevoeld. Hij zag zich geroepen om met de talenten hem door God gegeven daar het evangelie zuiver te onderwijzen, zowel door de prediking als door zijn pen, en de Heilige Schrift zo getrouw mogelijk uit te leggen. Hij was daarbij situatief gericht op Genève, maar tegelijk zag hij over de stadsmuren heen naar geheel Europa en vooral naar zijn geliefd Gallië, waar hij nooit meer een stap gezet heeft toen hij er vandaan moest vluchten. Zijn prediking gold vooral Genève. Hij richtte zich op het kerkvolk rondom de kansel. Het moest handen en voeten krijgen.

Als het volk Israël

Het gaat Calvijn om de hele Bijbel, dat is voor hem de katholiciteit. Hij heeft grote gedeelten van het Oude Testament achter elkaar doorgepreekt. De nadruk op het éne verbond maakt Calvijn niet tot een vervangings-theoloog zoals vaak beweerd wordt. Wat God nog met Israël in petto heeft is Zijn geheim. Het nieuwe volk van God uit Joden en heidenen is het volk van het éne verbond. Zo werd Genève gesteld in het perspectief van het volk Israël, dat bevrijd werd van de slavernij van Egypte. Genève heeft het privilege, dat het door God getrokken is uit de kaken van de hel, die verschrikkelijke verstrooiing en losbandigheid van het pausdom. Het is een bijzondere gave van God aan de stad en het volk van Genève, niet alleen dat het mogelijk is daar de zuivere leer van het evangelie te horen en deel te nemen aan het ware gebruik van de sacramenten, maar ook dat de stad vrede en veiligheid heeft, terwijl overal elders oorlogen en vervolgingen woeden. Calvijn beseft terdege, dat vijanden van buiten onophoudelijk conspireerden tegen de stad en dat het alleen aan Gods protectie te danken is, dat al die pogingen mislukten. De doorwerking van het Oude Testament en van de psalmen heeft de gelovigen gestaald.

Democratisch

Ook de democratische regeringsvorm, dat de burgers in vrijheid hun overheid kunnen kiezen, dat er geen tirannie heerst, ziet Calvijn als een voorrecht van Godswege. Dit is geen reden tot triomfantelijkheid en arrogantie. Calvijn verviel niet in de valstrik van de verbeelding, die alles

mooier maakt dan het is, evenmin in zelfvoldaanheid. Hij cultiveert de mythe van Genève niet. De stad is niet het nieuwe Jeruzalem en Calvijn is nog minder de paus. Gods gaven aan de stad vergroten de verantwoordelijkheid van de inwoners. In de kerk van Genève werd aan de hoorders voorgehouden, dat de stad een lichtend voorbeeld moet zijn en een asiel, een veilig toevluchtsoord voor hen die vanwege het evangelie vervolgd worden.

Tucht

Wil men Genève toch een theocratie noemen, dan in de zin van een lichtende stad op de berg, waar een bijbelse tucht wordt nagestreefd. Er daarin stond Genève niet alleen. De kwestie Servet is altijd uitvergroot en het is de historici ontgaan, dat in Heidelberg de antitritariër Silvanus op de markt werd onthoofd. Neuser, die zich bekeerd had tot het monotheïsme van de Islam en de sultan van Turkije had opgeroepen in Duitsland orde op zaken te komen stellen, was uit de gevangenis ontsnapt en gevlucht naar Turkije. Dat laat zien dat het niet alleen maar puur om een leerstellig geschil ging; het was geen zaak van intolerantie, het was een politiek mijnenveld.

De bijbelse tucht werd nagestreefd overal waar de Reformatie doordrong en bijbelse vormen van democratie, liturgie en discipline zich ontwikkelden: Straatsburg voorop, en dan Genève, en in dat spoor Londen, Emden, Frankfort, Heidelberg.

Zo werd gepoogd een nieuwe samenleving op te bouwen, gegrond op godsdienstvrijheid en vrijheid van geweten, een sobere liturgie, een heel summiere kerkorde, en naar buiten een diakonia, een asiel, een veilige toevlucht. Het ging niet om de stad Genève alleen, het ging om heel Frankrijk, om heel Europa, om heel de wereld.

De rechte leer en het rechte leven

Het gaat in de hervorming om de rechte leer van het evangelie en van het rechte leven. In die zin is de Geneefse reformatie een hervorming van een gemeenschap. De vroomheid is niet geconcentreerd en naar binnen gericht, maar een extensieve en extraverte vroomheid. Daarin is de opstandingskracht van Christus werkzaam in de oprichting van Zijn koninkrijk. De reformatie herstelt de *sincera religio* (de rechte en oprechte dienst van God), de *legitimus cultus* (de wettige wijze van godsdienst). Calvijn gebruikt herhaaldelijk deze uitdrukking *legitimus cultus* om daarmee aan te duiden, dat de inquisitie in wezen de rechtstaat aantast en ondermijnt. Dat betekent op het politieke vlak de bevordering van de parlementaire traditie en de democratie tegenover het toenemende vorstelijke absolutisme in Europa, dat zoveel schade heeft toegebracht.

Gods vraag aan òns

Calvijn was geen stadsreformator, hij was *Calvinus oecumenicus* en *catholicus*. Daarom houdt de reformatie die van Genève uitgaat, geen halt voor welke grenzen ook. Dat maakt het calvinisme van meet af aan tot een internationale beweging, omdat het nieuwe volk van God universeel is. Wat is het geheim van de geestkracht die van Genève uitging? Dat is de consequentie van dit principe: de éne vraag namelijk, die belangrijker is dan onze vraag naar God. Dat is de vraag van God aan ons.

Calvijn schrijft aan de kardinaal Sadoletto, die Genève wilde terugroepen naar Rome: 'Het is niet theologisch om de mens zo aan te zetten om zich uitsluitend met zichzelf bezig te houden, zodat men hem bij dat alles niet de ijver voor de eer van God als principe voor zijn levenswijze voorschrijft. Want wij zijn allereerst voor God geboren, niet voor onszelf'.

Van hieruit krijgen de gelovigen bewustheid van uitverkiezing en dat betekent individueel-ethisch gezien de wil tot zelfverloochening en soberheid, sociaal-ethisch gezien de toewending naar de hele wereld en de oprichting van het Rijk van Christus, en ecclesiologisch de autonomie van de christelijke existentie. Deze geweldige energie vanuit Genève werkt nog steeds door, waar men zich open stelt voor deze bronnen uit de reformatie. Vandaag is dat minder het geval in het nihilistische Westen terwijl er een deur open gaat in de Nieuwe en Derde wereld.

Het adres van prof. dr. W. Balke is: Résidence Château Bleu,
Leidsestraatweg 15/520, 2594 BA 's-Gravenhage, tel. 070-3355880